

LA DESAFECCIÓ POLÍTICA A CATALUNYA. UNA MIRADA QUALITATIVA.

**Ismael Blanco i Pau Mas
Institut de Govern i Polítiques Públiques**

RESUM

Darrerament s'ha produït una intensificació d'un debat, el de la desafecció política, que ni és nou ni és exclusiu de Catalunya. No obstant, aquest ha reviscolat arran del creixent distanciament de la ciutadania catalana respecte la política. La baixa participació electoral, l'increment del vot en blanc o del vot nul, la baixa identificació amb els partits, la poca confiança en les institucions polítiques o el desprestigi dels polítics són només alguns dels símptomes de la desafecció política.

El present informe aborda el fenomen de la desafecció política des d'una vessant qualitativa, a partir d'entrevistes en profunditat a una trentena de persones destacades de la societat catalana. Tot enllaçant amb les principals preguntes de la literatura acadèmica, l'informe preten explorar les principals dimensions del fenomen, apuntar-ne les possibles causes explicatives i oferir algunes propostes per a combatre'l.

INDEX

I.	L'ESTUDI: QUÈ, COM I PER QUÈ?	3
	TEMÀTICA I PREGUNTES	3
	METODOLOGIA	4
	L'ESTRUCTURA DE L'INFORME.....	6
II.	EL DEBAT SOBRE LA DESAFECCIÓ POLÍTICA	7
	ANTECEDENTS.....	7
	ELS SÍMPTOMES DE LA DESAFECCIÓ.....	8
	POSSIBLES CAUSES EXPLICATIVES	10
	REPTES POLÍTICS	11
III.	EL FENOMEN DE LA DESAFECCIÓ POLÍTICA.....	14
	GRAVETAT	14
	TERRITORIALITAT.....	15
	TEMPORALITAT	17
	COL·LECTIUS SOCIALS AFECTATS	18
	OBJECTE DE DESAFECCIÓ	20
	LES CAUSES EXPLICATIVES	21
	CONSEQÜÈNCIES PREVISTES	27
	RESPOSTES, SOLUCIONS, MESURES	28
IV.	CONCLUSIONS.....	33
V.	BIBLIOGRAFIA.....	36
VI.	ANNEXES.....	37

I. L'ESTUDI: QUÈ, COM I PER QUÈ?

TEMÀTICA I PREGUNTES

Durant els darrers anys hem assistit a Catalunya a un intens debat al voltant de la relació entre la ciutadania i les institucions democràtiques. Els baixos nivells de participació en algunes conteses electorals, el creixement del vot en blanc i del vot nul, així com les actituds de desinterès i de desconfiança cap a la política expressades en les enquestes d'opinió, reflecteixen un creixent distanciament de la ciutadania respecte la política i un creixent descrèdit i manca de legitimitat de tot allò que es relaciona amb ella.

Cal advertir, però, que aquest fenomen no només s'observa a Catalunya sinó que també ha estat identificat, d'unes dècades ençà, en d'altres països, fins i tot en aquells amb més tradició democràtica. El debat sobre l'anomenada desafecció política s'inicià en països com els Estats Units d'Amèrica, França o la Gran Bretanya entre les dècades dels 60 i 70. Un debat que segueix vigent en aquests i en molts altres països democràtics, inclòs el nostre. En tots ells s'observen símptomes de distanciament entre la ciutadania i les principals institucions democràtiques, tot i que no existeix unanimitat sobre quines són les dimensions del fenomen, les seves principals causes explicatives, la valoració que cal fer-ne i menys encara, sobre el tipus de mesures que caldria emprendre per a pal·liar-ne els efectes.

En el marc d'aquest debat i reprenent algunes de les preguntes fonamentals formulades per la literatura especialitzada, l'estudi que aquí presentem respon a un triple objectiu. En primer lloc, volem explorar les dimensions del fenomen de la desafecció política a Catalunya: fins a quin punt és un fenomen greu; quins col·lectius socials expressen més distanciament cap a la política; quin és el principal objecte de la desafecció; si es tracta d'un fenomen recent o no. En segon lloc, volem reflexionar sobre les seves possibles causes explicatives: si són d'ordre global o local; si són conjunturals o estructurals; si tenen a veure amb certes dinàmiques que ha prè la política o bé s'expliquen millor pels canvis que la mateixa societat està experimentant. Finalment,

L'estudi té per missió apuntar possibles respostes que es podrien donar a aquest fenomen, tot partint de la premissa que la desafecció política és un fenomen prou preocupant com per merèixer que s'emprenguin mesures orientades a combatre'l.

Des del punt de vista de les preguntes plantejades, per tant, aquest estudi preten explorar les especificitats del fenomen de la desafecció política a Catalunya, tot reprenent preguntes i hipòtesis que ja s'ha plantejat la literatura en relació a altres contextos nacionals.

Finalment, afegir que el projecte ha format part d'un procés de recerca més ampli, impulsat per la Direcció General de Participació Ciutadana de la Generalitat de Catalunya i dirigit per Josep Maria Vallès.

METODOLOGIA

Aquest estudi té la particularitat d'haver-se elaborat a partir d'una metodologia de recerca qualitativa. Metodologia que pretén ser complementaria i que ha de permetre contrastar i enriquir les tendències que s'observen amb altres estudis basats en l'anàlisi estadística dels resultats d'enquestes d'opinió. Les aproximacions quantitatives han estat molt més freqüents en aquest camp i tot i que en coneixem els avantatges, creiem que aproximacions de caire qualitatiu com la del present estudi ajuden a aprofundir en determinades qüestions que s'escapen a les primeres o que aquelles només poden apuntar.

Concretament, per a l'elaboració d'aquest estudi hem realitzat una trentena d'entrevistes a persones que responen als següents perfils o categories (taula 1):

- **POLÍTICA I ADMINISTRACIÓ** - alcaldes i altres polítics locals (en actiu o no) i tècnics d'administracions públiques, tant locals com de la Generalitat de Catalunya.

- **ECONOMIA I EMPRESA** - representants i directius d'entitats de representació empresarial, empreses d'àmbits diversos i, particularment, d'empreses de màrketing i publicitat.
- **ENTITATS I MOVIMENTS SOCIALS** - representants d'entitats socioculturals i educatives i de moviments socials diversos.
- **UNIVERSITAT I CONEIXEMENT CIENTÍFIC** - professionals, investigadors i professors universitaris de diferents disciplines.

Taula 1. Nombre d'entrevistes realitzades segons el perfil dels entrevistats

PERFILS	NOMBRE D'ENTREVISTES
Política i administració	8
Economia i empresa	9
Entitats i moviments socials	6
Universitat i coneixement científic	5
TOTAL	28

Es tracta, per tant, de persones amb perfils diversos, però que tenen en comú dues característiques que, des del nostre punt de vista, les fan especialment atractives:

- Totes elles ocupen una posició professional o social que els permet observar comportaments col·lectius i interpretar la manera de sentir i de pensar de la ciutadania o com a mínim de certs col·lectius amb qui tenen relació habitual - tot i que les opinions expressades en les entrevistes són essencialment seves, personals.
- No són, malgrat tot, persones amb una posició pública i/o mediàtica destacada. Es tracta de persones l'opinió de les quals no es coneix a través dels grans mitjans de comunicació i de difusió.

La selecció de les persones entrevistades s'ha efectuat a partir de xarxes de coneixença personal, tot respectant determinats criteris de diversitat política, generacional, de gènere i territorial. No obstant això, si bé s'ha garantit un cert nivell de diversitat, no és possible parlar de representativitat ni de validesa estadística de la mostra i per tant, les seves opinions en cap cas poden ser extrapolades al conjunt de la població. La representativitat de la mostra no és l'objectiu d'aquest estudi. Ans el contrari, s'ha optat per aprofundir en l'anàlisi de les opinions de les persones entrevistades per tal d'il·lustrar la problemàtica de la desafecció des d'un punt de vista qualitatiu.

L'ESTRUCTURA DE L'INFORME

Així, doncs, l'informe s'estructura de la següent manera: en primer lloc, es fa un breu repàs d'alguns conceptes, preguntes i eixos bàsics del debat acadèmic internacional al voltant del fenomen de la desafecció política, debat que justifica les preguntes específiques que ens hem plantejat en aquest estudi. En segon lloc, s'expliquen amb detall les opinions expressades per les persones entrevistades, resseguint els grans temes que s'hi van tractar. En cada apartat aclarim quines van ser les preguntes formulades i fem una síntesi dels posicionaments que van suscitar. Per últim, es destaquen els principals resultats de l'estudi i s'apunten algunes de les conclusions que se'n poden extreure pel que fa a possibles mesures que pretenguin abordar el fenomen de la desafecció.

II. EL DEBAT SOBRE LA DESAFECCIÓ POLÍTICA

ANTECEDENTS

Com ja s'ha dit a la introducció, el debat acadèmic sobre la desafecció política no pot considerar-se a hores d'ara un debat novel·lós. Ans el contrari i sense que això li resti importància, es tracta d'un debat que en alguns països com els Estats Units, França o Gran Bretanya ja s'inicià entre les dècades dels 60 i 70. Més concretament, la majoria d'experts acostumen a assenyalar com a obra de referència el llibre de Crozier, Hungtinton i Watanuki *The Crisis of Democracy* (1975). El títol del llibre ho diu tot: els seus autors identificaven en les democràcies occidentals un seguit de senyals de crisi política, fins el punt que consideraven que la pròpia perdurabilitat de la democràcia es veia amenaçada. L'amenaça militar o ideològica del comunisme era evident. També preocupava l'onada de cops d'estat militars a Amèrica Llatina i l'expansió de règims autoritaris a Àsia, Àfrica i Sud d'Europa. La crisi del petroli i les seves conseqüències econòmiques es convertien en factors desestabilitzadors per a les economies industrialitzades. Però, segons els autors, les principals amenaces a la democràcia no eren les externes, sinó les internes i tenien a veure amb un clima de desconfiança política de la ciutadania cap als seus líders i les institucions representatives. L'emergència de moviments socials de contestació universitària als Estats Units i l'Europa Occidental, així com el moviment d'oposició a la Guerra del Vietnam, no eren res més que la punta de l'iceberg d'un procés més profund pel qual la ciutadania semblava qüestionar cada cop més la legitimitat dels seus líders polítics i de les institucions representatives.

Amb el pas del temps, les prediccions fetes per aquests autors sobre la possible desaparició dels règims democràtics es van mostrar exagerades. Els moviments de protesta política dels 70 havien perdut bona part de la seva força política ja en els 80. Nombrosos països del sud d'Europa i de Llatinoamèrica van protagonitzar una nova onada democratitzadora entre finals dels 70 i inicis dels 80. La caiguda del mur de Berlín implicava la desaparició de l'*amenança comunista* i desencadenava un procés

democratitzador entre els països que havien format l'antic bloc comunista. La democràcia liberal-representativa s'havia anat estenent i consolidant a molts països d'arreu del món i les alternatives polítiques s'havien anat debilitant.

No obstant això, els senyals d'insatisfacció de la ciutadania respecte els líders polítics i el funcionament de les institucions, lluny de minvar, tendien a augmentar i a consolidar-se, especialment en aquells països, com els Estats Units, amb més llarga trajectòria democràtica. Així, doncs, el debat sobre la desafecció política encetat als 70 es mostrarà plenament pertinent fins l'actualitat. La interpretació dels símptomes d'aquest fenomen, la discussió de les seves principals causes explicatives, la valoració de les seves possibles conseqüències i la consideració dels reptes polítics que planteja constitueixen, des dels anys 80 i fins l'actualitat, els principals eixos del debat.

ELS SÍMPTOMES DE LA DESAFECCIÓ

Què entendre per desafecció política? Com mesurar-la? Com interpretar els resultats? Un marc interpretatiu d'aquestes qüestions molt citat en l'actualitat és l'exposat per Norris a *Critical Citizens* (1999), un llibre que representa el punt culminant d'una recerca comparada a nivell internacional sobre l'evolució dels sentiments de la ciutadania respecte la política en una vintena de democràcies d'arreu del món. En aquest estudi es diferencien diferents dimensions relatives al concepte genèric de la (des)confiança política:

- **el sentiment de pertinença a la comunitat política nacional:** es tractaria d'un sentiment alt en la majoria de països i força estable, amb l'única excepció d'aquells països, com Espanya, on existeixen conflictes polítics importants d'arrel nacionalista o bé en comunitats polítiques en construcció, com és el cas de la Unió Europea.
- **El suport als principis i valors del sistema democràtic:** a tots els països es mantindrà un suport elevat i constant a una noció ideal de

la democràcia i a certs valors que l'orienten, com la llibertat, el pluralisme o el dret a la participació. En tots els països estudiats, s'observaria una preferència dels ciutadans, sòlida i majoritària, per la democràcia abans que per qualsevol altre sistema.

- La **valoració del rendiment del sistema democràtic**: qüestió difícil d'avaluar perquè sovint es confon l'avaluació del funcionament del sistema en el seu conjunt amb l'avaluació particular del rendiment del govern vigent. No obstant això, aquest aspecte es mostra variable segons els països i segons els moments, amb una lleugera tendència al declivi a la majoria de països estudiats.
- La **valoració del funcionament de les institucions del sistema**: en termes generals, s'observa una valoració cada cop més negativa del funcionament de certes institucions centrals en les democràcies representatives, com ara els parlaments, els governs, les judicatures i les administracions públiques. És especialment negativa en les democràcies més noves, com en les de l'Europa de l'est.
- La **valoració dels actors polítics**: és aquí on s'observen les actituds de desconfiança més intenses, és a dir, respecte els partits polítics i respecte els líders polítics. En tots els països estudiats les valoracions són majoritàriament negatives i la tendència observada en les darreres dècades és el creixement del descontentament.

És a dir, el que s'observa en aquest i en molts altres estudis és que, malgrat que la ciutadania continua manifestant una preferència clara pels sistemes democràtics i una forta adhesió als valors que els orienten, es mostra cada cop més insatisfeta amb el funcionament de les seves institucions i amb el comportament dels seus líders polítics. Aquesta tendència adquireix les dimensions d'un fenomen estructural (no conjuntural) i generalitzat (no exclusiu de cap país), tot i que no per això deixa de ser enormement

interessant observar les variacions que es donen segons els països i segons els moments històrics.

POSSIBLES CAUSES EXPLICATIVES

Per què s'ha anat estenent i consolidant aquest sentiment de frustració respecte el funcionament de les institucions i els líders polítics? Quins en són els principals factors explicatius? Òbviament, se'n poden apuntar i se n'han apuntat moltes de causes, però sembla especialment interessant la visió que ens ofereixen Pharr i Putnam (2000). El seu marc explicatiu resulta integrador i coherent amb diverses corrents explicatives apuntades a la literatura. Segons aquests autors, la confiança política dels ciutadans respecte la política és funció de:

- la quantitat i el tipus d'informació de què disposen els ciutadans sobre els assumptes polítics;
- els criteris que utilitzen per a avaluar la política i el seu nivell d'exigència pel què fa a l'assoliment d'aquests criteris;
- el rendiment de les institucions polítiques, el qual, al seu torn, ve condicionat pel marge de maniobra de què disposen per prendre decisions; per la capacitat que tenen d'actuar fidelment respecte les demandes que emergeixen de la societat; i per l'existència de capital social, és a dir, de pautes de reciprocitat i confiança generalitzada en una societat, que facilitarien, al seu torn, l'acció col·lectiva.

Partint d'aquest marc explicatiu, Pharr i Putnam apunten que les causes explicatives del creixent descontentament de la ciutadania respecte la política tenen a veure, simultàniament, amb:

- el fet que hom disposa cada vegada de més informació sobre els assumptes polítics i que sovint aquesta informació incideix en els

aspectes més negatius, com la corrupció o els incompliments electorals;

- el fet que la gent és cada cop més exigent amb la política, és a dir, que hi té dipositades unes expectatives més elevades;
- la creixent incapacitat de les institucions polítiques per donar respostes als problemes de la gent, fet que s'explicaria per: la reducció dels marges de maniobra dels governs nacionals com a conseqüència de la globalització; les creixents dificultats dels partits polítics i dels grans grups d'interès per representar fidelment a una societat cada cop més diversa, fragmentada i fluctuant; la crisi del capital social, és a dir, de la confiança, la reciprocitat i la capacitat de cooperació entre les persones; o plantejat d'una altra manera, el creixent individualisme i passivitat social presents a la nostra societat.

Tot i la capacitat d'aquest model d'integrar diferents explicacions de la desafecció política, de ben segur que no esgota el possible llistat de factors explicatius. En l'anàlisi de les entrevistes del present estudi, precisament, s'apunten altres possibles explicacions, algunes en clau de conjuntura catalana i d'altres en clau global, que complementen o incideixen en les que acabem d'esmentar.

REPTES POLÍTICS

En últim terme, fins a quin punt i per quines raons ens hauria de preocupar el fenomen de la desafecció? A quin tipus de conseqüències ens exposa? Quins reptes planteja? Quin tipus de mesures caldria emprendre? Aquestes són algunes de les preguntes que acostumen a planejar sobre qualsevol estudi sobre aquest fenomen. Tot i que se'ns pot acusar de simplificar excessivament un debat molt més ric en matisos i en conseqüència, molt més complex, ens sembla adequat plantejar-lo en termes de dues postures aparentment enfrontades i de difícil reconciliació. D'una banda, aquells que defensen un involucrament, una participació política intensa i continuada de la ciutadania en els afers de govern com a signe de salut i maduresa política i

democràtica d'una societat i per tant manifesten una gran preocupació pel fenomen de la desafecció. De l'altra, cada cop més minoritària, aquells que ens adverteixen dels possibles efectes desestabilitzadors d'un "excés de participació" i, en conseqüència, relativitzen la importància dels elevats nivells d'apatia política que s'observen en l'actualitat.

En referència als primers, la majoria d'autors reconeixen la gravetat del fenomen i apelen a l'urgència d'emprendre mesures d'aprofundiment democràtic. Dalton (2004) per exemple, sosté que el què avui està en crisi són les formes tradicionals d'implicació de la gent en la política - les eleccions, els partits polítics, les institucions representatives -, però no el sentiment d'adhesió de la gent als valors de la democràcia, que més aviat s'estarien reforçant, ni tan sols la participació política en termes generals, ja que observa com en alguns països certes formes de participació política no convencionals - no lligades ni als partits ni a les eleccions - han anat augmentant. Fins i tot sosté que s'està produint un procés de "mobilització cognitiva", és a dir, que la gent disposa cada cop de més informació política i de més capacitat per a processar-la com a conseqüència de l'increment dels fluxes d'informació política a través de mitjans diversos i de l'increment general del nivell educatiu de la població. Tenint en compte tot això, observa un potencial participatiu de la gent que les institucions democràtiques representatives no són capaces de canalitzar. Sense negar que aquestes han de seguir existint, creu que cal obrir nous espais d'implicació directa de la gent en els afers de govern, nous espais més ajustats a les capacitats i les voluntats de participació política de la gent en l'actualitat.

Els representants de la segona línia argumental, per contra, tendeixen a treure gravetat al fenomen i, en general, rebutgen que s'hagin d'emprendre reformes de les institucions polítiques o del sistema democràtic. Els representants de l'anomenada teoria elitista de la democràcia (Sartori, 1988, Dahl, 1989) defensen l'utilitat d'un cert grau d'apatia o desafecció polítiques. Si els ciutadans no participen políticament és perquè les coses funcionen relativament bé i dediquen el seu temps a altres activitats més interessants.

A més, una participació política menys intensiva i més esporàdica, com ara la participació electoral, facilitaria la participació d'un major nombre de persones i per tant, fomentaria la igualtat en termes de distribució del poder polític. Per contra, una participació excessivament elevada pot ser un indicador d'insatisfacció, podria arribar a sobrecarregar el sistema polític amb massa demandes o inclús conduir a una situació d'inestabilitat política, sobretot si el descontent es vehicula per mitjà de mecanismes de participació no convencionals. Així, doncs, l'apatia política reflectiria un cert grau de conformitat amb el funcionament del sistema. L'estabilitat i la solidesa dels valors democràtics estan suficientment afermats per no alarmar-nos respecte les possible derives del sistema. En tot cas, mesures orientades a reforçar la legitimitat i l'autoritat de les institucions representatives, per exemple a través d'institucions socialitzadores com l'escola i els mitjans de comunicació, serien més convenientes que no pas mesures com les de la democràcia participativa, que podrien contribuir a l'erosió de la legitimitat de les institucions polítiques, i no a l'inrevés.

Com veurem a través de les entrevistes, el debat sobre com valorar les possibles conseqüències del fenomen de la desafecció i les possibles mesures a emprendre admet opinions de signe encara molt més ric i divers.

III. EL FENOMEN DE LA DESAFECCIÓ POLÍTICA

Vegem, doncs, les opinions expressades per les persones entrevistades en aquest estudi. Les preguntes que els plantejem tenen a veure amb els principals eixos de debat acadèmic sobre la desafecció democràtica. Les seves respostes, com veurem, estan molt en la línia de les principals reflexions que s'estan fent en aquest àmbit. A més, aporten llum sobre les especificitats del fenomen de la desafecció a Catalunya i sobre la incidència de factors propis de la conjuntura política actual al nostre país.

El primer bloc de preguntes formulades a les persones entrevistades fa referència a les dimensions del fenomen de la desafecció política: Es tracta d'un fenomen greu o potser no li hauríem de donar tanta importància? Tenen la percepció que és un fenomen global o bé per algun motiu es dona amb més intensitat a Catalunya o al conjunt d'Espanya? Es tracta d'un fenomen recent o ve de lluny? Afecta de manera particular a algun col·lectiu social? Quin és el principal objecte de la desafecció - els polítics, els partits, les institucions...?

GRAVETAT

Un fenomen greu i preocupant

- La gran majoria de les persones entrevistades coincideix a reconèixer que el fenomen de la desafecció es pot observar amb claredat a Catalunya i que es tracta d'un fenomen greu i preocupant i per tant, digne d'atenció.
- En primera instància, la majoria apunten com a evidències d'aquest fenomen un increment de l'abstenció electoral -que gairebé ningú no posa en dubte que existeix-, així com les actituds d'indiferència, desconfiança o desinterès que la gran majoria de la gent expressa cap a la política.
- Només una minoria de les persones entrevistades treu importància al fenomen de la desafecció. Per exemple, una d'elles creu que "*exagerem*" i que aquesta exageració és el resultat "*d'uns polítics que no entenen que han de fer la seva feina i que el problema és que la gent no vol que se'l*

hi fiqui la política a casa constantment". Algú altre insisteix a presentar el distanciament com a quelcom "normal i saludable", un "signe de normalitat democràtica, que ens equipara al que ja fa temps que està succeïnt en altres democràcies amb més trajectòria històrica".

- També hi ha qui insisteix a matisar que la política, en termes generals, entesa com *"gestió del interessos col·lectius"*, sí que interessa a la gent: *"la gent s'interessa per les infraestructures, pel medi ambient, per les polítiques educatives, per la sanitat..."*; en canvi, el que genera un desinterès creixent, fins i tot *"irritació"*, és *"la política convencional: les disputes partidistes, les declaracions i contra-declaracions, les campanyes electorals..."*.
- El terme "desafecció" tampoc no agrada a tothom. Alguns prefereixen parlar de *"distanciament"*: *"parlar de desafecció implica culpabilitzar els ciutadans: 'ells són els desafectes', quan en realitat qui s'ha distanciat és la classe política"*.
- Tot això no treu, però, que la gran majoria de les persones entrevistades reconeixin que la relació entre els polítics i la ciutadania passa per un mal moment i que per tant mereix la nostra preocupació.

TERRITORIALITAT

- En aquest punt hi ha més diversitat d'opinions que no pas en l'anterior, tot i que la majoria accepten que el fenomen de la desafecció té un caràcter global, s'està produint en d'altres democràcies i per tant no és exclusiu del nostre país.

Comparació d'Espanya amb altres països

- Alguns intueixen, però, que a Espanya es dona aquest fenomen amb més intensitat que no pas en d'altres països *"més madurs democràticament"*. Per exemple, alguns entrevistats contrasten la

realitat espanyola amb la francesa: aquesta última suposadament reflexaria un alt nivell d'interès i d'implicació política; això, entre d'altres aspectes, es demostraria a partir de l'elevada participació en les eleccions presidencials franceses de 2007 i en el fet que "*allà, la gent està més informada, està més preparada políticament*".

- En canvi, per d'altres persones entrevistades, ni a Catalunya ni a Espanya tenim més motius per estar preocupats que en d'altres països: "*la comparació entre la participació electoral en les darreres eleccions municipals a Catalunya i les eleccions presidencials a França resulta, senzillament, absurda*".

Comparació de Catalunya amb altres parts d'Espanya

- Comparant Catalunya amb altres parts de l'estat, alguns creuen que a Catalunya estem "*millor*", en el sentit que "*la nostra és una societat més polititzada, més participativa, amb més cultura política... potser amb l'excepció del País Basc o fins i tot de Madrid*".
- Per altres, en canvi, a Catalunya tenim més motius per preocupar-nos que a la resta de l'estat. Per alguns, aquest fet té a veure amb la conjuntura política a catalana dels darrers anys - el procés de revisió de l'Estatut, l'experiència del Govern de la Generalitat en el període 2003 - 2006, etc.: "*Hem viscut un excés de política durant els darrers anys i això ha generat cansament*".
- Alguns, fins i tot, creuen que el problema de Catalunya no és conjuntural, sinó estructural, i és que, segons ells, "*a Catalunya hi ha molta gent que no se sent interessada ni implicada amb la política catalana pel pes excessiu que té la qüestió identitària*". La desafecció, per tant, seria "*selectiva*": es dirigira, principalment, contra la política nacional de Catalunya.

TEMPORALITAT

La Transició Política com a punt de partida

- Tots els entrevistats coincideixen a apuntar aquesta seqüència temporal (1) La Transició Democràtica com un moment de molta il·lusió, interès, implicació política - tot i que molts reconeixen que tendim a idealitzar el nostre passat polític: "*Tendim a tenir una visió romàntica, mística, religiosa etc. del nostre passat participatiu*"; (2) La consolidació democràtica va aparellada a una disminució de l'interès per la política, un allunyament creixent, una desmobilització progressiva. Hom parla d'una "*onada generacional*", en el sentit que hi va haver una generació altament implicada en política i que ja no ha tornat a existir més. Algú altre afirma que "*a Catalunya, el pas de la il·lusió a la desil·lusió va ser molt ràpid, probablement perquè les expectatives dipositades en la democràcia eren molt (massa?) altes*".
- Com interpretar aquesta progressiva retirada de la gent respecte la política? Alguns ho interpreten com "*un signe de normalització democràtica*". Fins i tot hi ha qui afirma que "*el què no era normal era aquella mena d'obsessió per la política que es vivia durant la Transició. El fet que la gent s'hagi anat allunyant de la política és conseqüència de la consolidació del sistema polític, de l'augment del benestar econòmic... La gent té menys motius per preocupar-se ara que abans*". Aquesta és una idea força extesa entre els entrevistats.
- No obstant això, la majoria insisteixen a destacar que el distanciament de la gent respecte la política reflecteix, sobretot, "*desencís*" i "*frustració d'expectatives*": "*La política ens havia promès ser un espai de transformació social i, en canvi, s'ha acabat convertint en una mera administració de l'estat de les coses*".

Més enllà de la Transició

- Hom remarca que a Espanya "*la tendència a pensar que tots els polítics són uns lladres vé de lluny i està molt consolidada*". S'apunta, en aquest sentit, que no és un fenomen recent sinó que forma part de la "*cultura política dels espanyols*".
- En canvi, altres persones consideren que la desafecció té un caràcter eminentment fluctuant. Segons elles, la desafecció "*va i ve segons les circumstàncies polítiques de cada moment*". Augmentaria en casos de crisis polítiques, escàndols de corrupció etc. i disminuiria en períodes de "*bonança política*".
- Per últim, hi ha molts entrevistats que es refereixen a la conjuntura política dels darrers anys a Catalunya com un agreujant de la desafecció: es refereixen a "*l'experiència del Tripartit*", al "*procés de l'Estatut*", a la "*crisi de lideratge*" (vegeu l'apartat de 'causes explicatives').

COL·LECTIUS SOCIALS AFECTATS

- La majoria de les persones entrevistades defensen la idea que la desafecció política és un fenomen força transversal, que afecta a diversos col·lectius socials. No obstant això, hi ha discrepàncies, sobretot, a l'hora d'interpretar les diferències generacionals.

Un fenomen transversal

- Alguns creuen que entre els joves i els adults no hi ha diferències significatives: "*els joves no estan més distanciats de la política del que ho està la resta de la societat i particularment, aquells que són responsables de la seva educació: pares i mestres. Els joves d'avui (com sempre) són entusiastes, tenen curiositat, volen aprendre, posen en dubte etc. Si rebutgen la política és perquè la política no té prestigi, perquè els propis adults la desprestigien*".

Els més "desafectes": els joves

- En canvi, són molts els que insisteixen que els joves són més passius i se senten més distants amb la política: *"Van molt a la seva: els hi preocupa el lleure, els diners etc. Predomina el consumisme i l'individualisme i no coneixen la cultura de l'esforç. No per mala fe, sinó perquè no s'han transmès els valors adequats a les escoles"*. Fins i tot reconeixent l'interès viu i sentit dels joves per temes polítics puntuals, hom constata i lamenta la manca de compromís a llarg termini i la volatilitat de la seva implicació.

Els més actius: els joves

- Hi ha qui apunta tot el contrari: creuen que els joves són inclús més actius que els adults, més fàcils de connectar i d'animar per una causa política i que això sempre ha estat així. Això sí, amb formats menys convencionals, per vies alternatives a les tradicionals: *"les formes d'acció dels joves d'avui en dia són unes altres; no són els partits, o les eleccions"*.
- En aquest sentit, tot i admetre un cert desencís entre els joves per les formes més tradicionals de participació, es constata, al mateix temps, que *"com sempre, hi ha minories molt actives. Aquestes potser no aconsegueixen massa coses, però en tot cas, ho remouen tot"*.

Altres col·lectius particularment "desafectes"

- Algunes persones entrevistades apunten que els col·lectius més distants amb la política són els col·lectius socials més vulnerables, amb més baix nivell de renda, ja sigui perquè no se senten representats per la política i no tenen expectatives que aquesta els hagi de donar respostes a les seves necessitats, ja sigui perquè *"la seva principal preocupació és arribar a final de mes"*.
- Algunes apunten que on més desafecció es dona és entre aquells que són o han estat més actius socialment i política; o que com a mínim aquí és on ha crescut més i on resulta més preocupant. Entre aquests sectors la

sensació de frustració d'expectatives és més marcada: *"per més que lluitem durant anys i anys no avancem"*.

- Alguns (pocs) identifiquen els empresaris com a principals víctimes de la desafecció. La manca de suport, les traves burocràtiques, les promeses incomplertes i la manca de lideratge en serien els principals motius: *"sempre surt un col·lectiu que ho paralitza tot i no veus que els governs prenguin decisions importants, no manen"*. Un dels entrevistats conclou que *"els empresaris estem desquiciats"*.

OBJECTE DE DESAFECCIÓ

- Respecte la qüestió de quines són les principals "víctimes de la desafecció", i a diferència dels dos punts anteriors, hi ha una gran coincidència: el que genera desafecció són principalment *"els polítics"*, *"la classe política"*, *"els partits polítics"*.

Els polítics com a víctimes principals de la desafecció:

- La postura majoritària és que els polítics són l'objecte preferent de descrèdit. Representen el sistema i en són la cara visible i per tant, de forma justa o no, acaben sent l'objecte de crítica predilecte.
- Algú fa una diferenciació explícita entre *classe política* (que genera desafecció) i *les institucions i el sistema democràtic en general* (que no generen desafecció).
- Alguns afirmen que l'objecte de descrèdit és *"el polític"*, però que aquest descrèdit *"va més enllà de les persones amb nom i cognom"*. Es tracta dels polítics com a figura, de la classe política com a categoria: *"Aquests fa molt temps que gaudeixen de mala premsa, és una qüestió quasi ancestral"*.
- Alguns altres, tot i reconèixer que els polítics són qui principalment focalitzen el descontentament de la ciutadania, identifiquen elements

de descontentament més estructurals, que tenen a veure amb la incapacitat de la democràcia per resoldre determinats problemes i oferir solucions.

La política convencional és el que està en crisi:

- Com ja s'ha indicat, hom esmenta, en termes més generals, que l'objecte de desafecció és "*la política convencional*" (la lluita partidista, l'electoralisme, les formes tradicionals de participació política) i no, en canvi, "*la política en general, la política com a idea, la política com a gestió dels afers col·lectius*".

La desafecció selectiva

- Finalment, també es podria observar el què es podria anomenar *desafecció selectiva* de la ciutadania respecte diferents nivells de govern (govern de l'Estat, govern de la Generalitat, govern local). La desafecció variaria en funció de (1) la gravetat de les problemàtiques; (2) l'origen o el seu responsable; i (3) les formes i els estils de fer política, "*que poden ser més elegants o més grolleres*".

LES CAUSES EXPLICATIVES

El segon bloc de preguntes plantejades fa referència als factors que expliquen la desafecció política: Quines són les causes explicatives del fenomen de la desafecció? Són raons específiques del nostre país o són raons de caràcter més global? Són qüestions conjunturals o més de fons? Tenen a veure amb el perfil i les maneres de fer dels polítics o més aviat amb el disseny de les institucions? És possible relacionar aquest fenomen amb canvis socio-culturals d'abast més general? Quin paper hi juguen en tot plegat altres ens com els mitjans de comunicació o l'escola?

Se n'enumeren moltes, de causes, i molt variades, tot i que n'hi ha algunes que es repeteixen en pràcticament totes les entrevistes. En general, podem

classificar-les segons si fan referència a (1) motius estructurals, de fons; o bé a (2) motius conjunturals.

Raons estructurals

Relacionades amb la manera de fer dels polítics i els partits:

- Resulta lògic que si majoritàriament s'apunta que l'objecte de la desafecció és la classe política, la majoria de persones entrevistades també busquin les causes explicatives del fenomen de la desafecció en els comportaments de la mateixa. Comportaments, però, que no responen a conjuntures concretes, sinó que serien propis de la manera de ser dels polítics o dels partits.
- La política ha esdevingut, per la majoria dels entrevistats, *"una mena d'espectacle on predominen els discursos superficials, els enfrontaments artificiosos, el tacticisme, els atacs injustificats, les travetes etc."*. Els enfrontaments partidistes, en aquests sentit, estarien *"massa contaminats pels interessos electorals o de poder dels partits"* i, en canvi, *"massa poc orientats per valors col·lectius, per les diferents percepcions de quin és l'interès general"*.
- Enllaçant amb aquesta idea, també es percep els partits com a *"màquines de poder"* i com a *"agències d'ocupació"*: *"no hi ha la percepció que els partits siguin plataformes de transformació social, sinó que més aviat s'han anat convertint en trampolins per a ocupar càrrecs político-professionals, plataformes a través de les quals la gent obté posicions determinades en la societat"*.
- A més a més, haurien contribuït a desactivar una societat civil puixant, activa, compromesa, participativa. Alguns entrevistats denuncien la responsabilitat d'alguns antics dirigents socials que després de la transició van fer el salt a la política institucional i que, un cop havien ocupat el càrrec, es dedicaren a desactivar els moviments socials per la via del

descrèdit: *"són uns protestons"*; de la deslegitimació: *"no teniu base representativa"*; de la compra (polítiques clientelars); i amb arguments tant irrefutables com *"ara manem nosaltres"*.

- S'assenyala, també, *"la poca porositat i democràcia interna dels partits"*. Hi ha la sensació que la disciplina interna coarta la llibertat dels militants: *"sembla que hagi de dir amén a tot. No hi ha espai per l'autonomia, per la reflexió crítica, pel debat intern... Si l'altre partit diu A tu has de dir B i no hi ha més a discutir"*.
- En una línia similar, s'apunta que els partits només donen espai per a aquells que des de joves decideixen fer carrera política dins del partit. Abunda la sensació que els joves entren en política *"per fer carrera personal"*, que *"aquell que comença amb 18 anys, ho fa per anar pujant"* i que, en tot cas, només aquests aconseguen fer-se un espai dins dels òrgans directius.
- En aquest sentit, la figura del polític professional pateix un descrèdit creixent. No hi ha la percepció que els càrrecs s'ocupin en funció de les aptituds personals, sinó de les fidelitats partidistes i l'ambició personal. A més a més, els polítics es perpetuen eternament al poder, ocupant un lloc de responsabilitat rera l'altre. Hi ha qui es refereix als polítics professionals com a *"taps"* i *"velles glòries"*, que convindria apartar de la primera línia de la política per deixar pas a noves generacions.
- Només una minoria dels entrevistats es manifesten obertament contra aquesta percepció dels polítics. Hom, per exemple, creu que *"aquesta imatge que es transmet dels polítics és manifestament injusta. Conec a molts polítics i la majoria són gent amb compromís social i molt preparada, que penca molt i que a més a més cobra molt poc per la feina que fa"*.

La responsabilitat dels mitjans de comunicació

- Moltes de les persones entrevistades, a més a més, insisteixen en què part de la responsabilitat que la gent percebi la política d'aquesta forma tant negativa és dels mitjans de comunicació. Segons aquest argument, molt estès entre els entrevistats, els mitjans de comunicació alimenten aquesta imatge de la política com un espectacle, buida, superficial. Contribueixen a la banalització i la ridiculització de la política: "*Busquen la notícia, el titular... no permeten que s'aprofundeixi en res. Només fan notícia de les 'misèries' de la política. Són aspectes de la política que existeixen, però que no ho són tot, i en canvi els mitjans només presten atenció en aquest tipus de coses més superficials*".

Raons relacionades amb la manca d'autonomia del poder polític:

- Moltes persones assenyalen que el poder polític es troba "*capturat*" per part de grans interessos econòmics. En aquest sentit hi ha qui lamenta la connivència d'interessos entre els poders polític i econòmic i el rol marginal de la ciutadania. Es posa com a exemple el poder de convocatòria del poder econòmic i es compara amb el de la societat civil: "*el director general de La Caixa és capaç de citar l'alcalde de Barcelona al seu despatx i aquest apareix. Si nosaltres (societat civil organitzada) fem el mateix, no vindrà ningú*". Algú altre afirma, que "*potser tindria més sentit votar als dirigents de La Caixa, o de Telefónica... que són els que manen de veritat!*".
- També s'apunta, majoritàriament, que les alternatives entre els partits polítics s'estan diluïnt: "*costa diferenciar entre els partits polítics. La gent no acaba de veure quines conseqüències té el fet que governin els uns o els altres. Les variacions són marginals*". Aquest fet tindria a veure, sobretot, amb l'escàs marge de maniobra dels governs: la globalització, el pes de les institucions polítiques transnacionals i la capacitat d'incidència dels grans poders econòmics haurien reduït molt la capacitat dels governs

per plantejar alternatives. La política, doncs, *"s'ha convertit en la mera administració de l'estat de les coses"*.

- No obstant això, hi ha qui apunta que l'escàs marge de maniobra perd força com a argument en la mesura que un s'apropa al poder. És a dir, qui ocupa càrrecs de responsabilitat o pot observar la política d'aprop o des d'una posició privilegiada és capaç d'entendre millor les dificultats inherents al l'exercici de la política.

Crisi i canvi de valors en la societat:

- Ara bé, no totes les "culpes" de la desafecció se centren en el comportament dels polítics o dels governs. Una part molt important de les persones entrevistades també apunta raons relacionades amb canvis culturals de fons: *"l'increment de l'individualisme, de l'hedonisme, de l'immediatisme. Ho volem tot i per ara mateix. Tot plegat no encaixa amb la política, que per definició demana profundament, visió estratègica, processos a mig i llarg termini, compromís, esforç, etc."*.
- Es fa referència a un estat de *"crisi dels referents morals i polítics globals, relacionats amb la post-modernitat"*. La pèrdua de valors com la solidaritat, la tolerància, el respecte a l'autoritat etc., especialment entre els joves, serien la conseqüència d'aquestes transformacions culturals. Hom sosté que el ciutadà és cada cop més *"individualista, egoista i instal·lat en la cultura del no. S'interessa només pel què l'afecta directament, no es preocupa per la factibilitat de les coses, de si hi ha pressupost o no; i valora més la transferència directa o indirecta de recursos, que les polítiques adreçades a la col·lectivitat."*
- Es parla, també, de la *"manca d'educació democràtica"* i de la *"manca de cultura democràtica"*: *"La democràcia és un sistema en constant perfeccionament, que requereix de la implicació decidida i constant dels ciutadans. D'altra banda, la democràcia per si sola no resol res, doncs només és un marc en el qual resoldre activament problemes i arribar*

col·lectivament a acords". En definitiva, segons aquesta perspectiva, mancaria educació sobre què significa la democràcia i què exigeix als ciutadans en termes d'implicació política.

- Una altra línia explicativa apunta a l'augment del benestar socio-econòmic de la gent, fet que comporta que en general se senti satisfeta i es conformi. Una part significativa de la nostra societat ha assolit un cert nivell de benestar socio-econòmic individual que el porta a desconectar dels temes públics. Hi ha qui diu que *"la gent és intel·ligent. Si tingués motius greus per mobilitzar-se ja ho faria. Com que no els té, no ho fa"*. Per contra, hom manifesta certa incomoditat amb la percepció que diu tenir respecte aquest benestar: *"som molt més rics i exigents, però la societat continua sent profundament inculta, sense cultura democràtica"*.

Desencaix entre discursos i pràctica política:

- La majoria apunta a un distanciament profund entre el discurs dels polítics i les preocupacions i necessitats reals de la gent. S'estaria considerant l'existència de dos móns paral·lels, que actuarien de forma independent un de l'altre: els polítics es preocuparien de les seves coses i la vida i les necessitats dels ciutadans anirien per una altra banda. Un entrevistat es refereix al *"soroll"* que fan els polítics: *"discussions llargues sobre coses possiblement inclús importants, però que no acaba d'interessar a la gent"*.
- Això va acompanyat d'una percepció d'incompliment sistemàtic dels programes electorals. Hi ha una sensació molt estesa, sobretot entre la societat civil organitzada i alguns empresaris, que els programes *"hi són per a ser incomplerts"*.

Raons conjunturals

La política catalana actual com a circ:

- La majoria dels entrevistats deplora la política catalana dels darrers anys: picabaralles entre els partits membres del govern, l'esgotament produït pel debat a l'entorn de la reforma de l'Estatut etc. generen cansament i certa incapacitat per seguir i entendre els processos polítics. Alguns es refereixen al *"teatre deplorable dels polítics"*. D'altres ho anomenen *"espectacle trist"*.
- Les aliances postelectorals no sempre es comprenen i/o s'aproven. *"Pactes contranatura"* o investiment de candidats que no es perceben com a guanyadors del procés electoral contribuirien a refermar la sensació que *"la política és una farsa"*.
- Certs programes televisius *"com Polònia fan un flac favor a la democràcia"*, en la mesura que contribueixen a la ridiculització de la política. Altres països poden digerir la sàtira política, però *"la manca de cultura democràtica del nostre país provoca que aquest tipus de programes facin més mal que bé"*.

Manca de lideratge

- És molt estesa la percepció que els líders polítics actuals són *"de baixa categoria": ja no hi ha grans estadistes com abans"*. Una sensació que molt sovint va associada a la incompetència. Amb paraules d'un entrevistat: *"tot plegat és un problema de lideratge polític, des de Pujol no hi ha hagut cap altre líder amb visió de país ni cap que es perfili com a possible successor"*. En altres entrevistes s'esmenten, com a exemples de polítics d'alt nivell que avui suposadament ja no tenim, a Pasqual Maragall i a Felipez González.

CONSEQÜÈNCIES PREVISTES

Un tercer bloc de preguntes fa referència a les possibles conseqüències del fenomen de la desafecció: Què pot passar si no s'emprenen mesures? Quins riscos planteja el creixent distanciament entre ciutadania i política? Hi ha raons per alarmar-nos o bé l'estabilitat i la solidesa del sistema es poden donar per descomptats? La suposada crisi de la política convencional es compensa per altres vies?

- En general, hi ha una tendència a dir que, *"malgrat tot, no hi ha motius per alarmar-se"*. És a dir, la continuïtat de la democràcia no està en perill, el sistema segueix funcionant de forma més o menys satisfactòria. No es creu que *"s'estigui anant cap a cap mena de totalitarisme"*.
- Tot i això, la majoria coincideix a dir que *"sí hi ha motius per preocupar-se"*. Sobretot per les possibles tendències futures. En aquest sentit, s'adverteix del risc d'eclosió de projectes polítics autoritaris, populistes etc. en moments de crisi econòmica i política: *"Que apareguin messies, salvadors, pàtries, populismes... Les alternatives als partits polítics tradicionals, als que tenim ara, són perilloses"*.
- També s'adverteix del risc de solucions mercantilistes, és a dir, el segrest de la política per part dels mercats *"...i els mercats, ja ho sabem, generen grans desigualtats socials"*.
- Una minoria, però, nega que aquest fenomen hagi de tenir necessàriament cap conseqüència negativa sobre el funcionament del sistema: *"l'important és estar atents a que el llindar del distanciament no se superi; però, per ara, no hi ha motius per a preocupar-nos; sí, tinc una gran confiança en l'estabilitat d'aquest sistema"*.

RESPOSTES, SOLUCIONS, MESURES

L'últim bloc de preguntes té a veure amb possibles mesures a emprendre per tal de donar resposta a aquest fenomen: Cal posar l'accent en reformes institucionals? En reformes en els partits polítics? En mesures educatives i

pedagògiques? En l'expansió de la democràcia participativa? Quin pes hauríem de donar als diferents tipus de mesures?

- Val a dir que aquesta és la pregunta que genera més dificultats per respondre entre les persones entrevistades. La complexitat del fenomen de la desafecció obliga a que les mesures de resposta siguin igualment complexes. No hi ha cap solució màgica, fet que gairebé tots els entrevistats tendeixen a insistir.
- A més a més, certes mesures tendeixen a generar discrepàncies entre els entrevistats, malgrat que els diagnòstics de partida siguin aparentment similars.

Reformes institucionals

- Llistes obertes. En general, es veu important i urgent augmentar les possibilitats de tria per part de l'elector i disminuir el poder dels aparells de partit. Algú constata que les llistes obertes resulten particularment urgents i adequades en l'àmbit municipal. D'altres, però, veuen en les llistes obertes un perill per raons de corrupció i clientelisme. Per això, hi ha qui esmenta la possibilitat d'atorgar percentatges de representació a cada llista, enlloc d'obrir la possibilitat de que l'elecció sigui nominal, *"ja que això suposaria un excés de personalització de la política"*.
- La limitació de mandats i la limitació de la professionalització dels polítics és un criteri àmpliament compartit: *"els polítics ocupen massa càrrecs durant massa temps"*. És bo i s'ha de promoure el pas fluid de la política a l'àmbit privat i viceversa, tot i que hom diu *"no entendre aquesta obsessió per la limitació de càrrecs. Quan a l'empresa les coses van bé, ningú no pensa en limitar el càrrec del director general"*.
- Paral·lelament, hi ha una preocupació general per millorar el funcionament dels partits polítics, a fi de garantir més democràcia interna. Cal evitar que els partits siguin percebuts com a *"màquines de poder"* i

"agències d'ocupació". Cal evitar la imatge que els partits només governen pels seus. Cal obrir els partits a la societat, per exemple a través de la generalització dels sistemes de primàries per l'elecció de candidats o l'obertura d'espais de debat per la confecció dels programes electorals.

- En general, es fa referència a possibles mesures de reforma de la llei electoral amb l'objectiu de donar més pes a la ciutadania. Algunes persones entrevistades esmenten que aquestes mesures haurien de permetre evitar, en la mesura del possible, *"pactes contranatura"* o simplement *"no desitjats per l'electorat"*.
- Hom considera la possibilitat d'introduir el vot obligatori com a mesura per reduir l'impacte de les desigualtats socials.
- Alguns esmenten mesures per garantir que la designació de càrrecs de responsabilitat en òrgans político-administratius *"es faci per criteris de capacitat i no d'adscripció política o de fidelitat partidista"*.
- S'esmenten, en termes generals, mesures orientades a *"incrementar la transparència política"*.

Reformes administratives

- Es defensa la millora de l'eficiència administrativa i de la qualitat dels serveis com una via per recuperar la confiança de la ciutadania en les institucions. Hi ha qui denuncia que les administracions públiques no han sabut adaptar-se als canvis com ho fan els agents del sector privat: *"Cal sacrifici i personal qualificat per a emprendre reformes i gestionar canvis"*.

Mesures de democràcia participativa

- Tot i que no tothom coincideix en la seva conveniència, alguns sí que n'apunten les potencialitats. En general, la democràcia participativa genera i enforteix la cultura democràtica d'una societat, que al seu torn, estarà molt millor preparada per *"controlar"* la política. En aquesta línia,

hi ha qui considera imprescindible enfortir els moviments socials de base. Tot i així, també hi ha qui encara té reserves sobre els efectes de la democràcia participativa: "*Compte! En temes concrets i tenint en compte la representativitat dels participants!*"

Enfortiment de la cultura democràtica: educació i pedagogia

- La majoria d'entrevistats coincideixen a dir que cal més educació democràtica a les escoles. Educació en valors i educació en continguts de caràcter polític. Es considera que el que s'està fent en aquest sentit és insuficient i que el desconeixement dels joves respecte la política "*és flagrant*".
- D'altra banda, mitjans de comunicació i polítics han de fer un esforç pedagògic i explicar millor l'acció de govern. Això implica "*evitar simplificacions, propaganda i contrasenyes electoralistes*".
- Els mitjans tenen una gran responsabilitat en la problemàtica de la desafecció. Molts entrevistats reclamen incentivar algun codi deontològic des del qual reconeguin la seva responsabilitat en generar cultura democràtica.

Altres propostes

- Alguns esmenten la necessitat de superar el debat identitari i donar més èmfasi a les qüestions socials.
- Hi ha qui proposa millorar els sous dels polítics i emprendre mesures que facilitin el seu retorn a la feina o la seva jubilació. En canvi, n'hi ha que creuen exactament el contrari, que els sous són, en alguns casos, excessivament alts.
- Alguns esmenten, també, "*promoure la formació de líders (capdavanters i càrrecs intermitjos) capaços de situar-se al capdavant del*

país". Això, un cop més, requereix una educació de qualitat i una formació especialitzada.

IV. CONCLUSIONS

Com s'ha vist, sovint les persones entrevistades han discrepat en la seva valoració de certs aspectes del fenomen de la desafecció política, reproduint debats que es donen actualment en la literatura especialitzada però també generant interrogants que de ben segur poden resultar molt suggerents per a la investigació d'aquest fenomen al nostre país. No obstant les discrepàncies, però, les persones entrevistades també han expressat coincidències en alguns punts bàsics, els quals ens permeten indicar algunes idees generals en clau de conclusions principals de l'estudi.

Primera conclusió: la desafecció existeix i és greu i per tant, convé emprendre mesures orientades a combatre-la.

Una primera idea que inferim de les entrevistes realitzades és que el fenomen de la desafecció política és un problema que, efectivament, es dona en el nostre país. El distanciament de la gent respecte la política és un fet que s'observa, sobretot, en el creixent descontentament respecte la *classe política* -els líders polítics i els partits-, així com en els baixos nivells de participació i en l'increment del vot en blanc en certes conteses electorals. No es tracta d'un fenomen exclusiu de Catalunya ni de la resta de l'estat, però sí que hi ha alguns elements específics de la realitat política catalana que podrien haver incidit conjunturalment en un increment de la desafecció en el nostre context. Tot plegat indica la necessitat d'incorporar plenament la desafecció a l'agenda política catalana i d'endegar mesures orientades a combatre-la.

Segona conclusió: El principal objecte de la desafecció són els líders polítics i els partits polítics. Cal prioritzar mesures orientades a recuperar-ne el seu prestigi.

Entre les persones entrevistades, sembla força generalitzada la percepció que els líders polítics i els partits prioritzen l'accés al poder i el desgast dels oponents abans que no pas els interessos generals; que els polítics

s'embranquen en un joc permanent de declaracions i contra-declaracions que resulten insubstancials per a la gran majoria de la gent; es desconfia de la capacitat dels polítics per formular projectes socialment transformadors; s'estén la idea que la política és, sobretot, una lluita pel poder institucional i no pas un espai per a la transformació social. Per tant, convé prioritzar la recuperació del prestigi de la classe política i dels partits en tant que protagonistes del sistema representatiu.

Tercera conclusió: Bona part de les causes explicatives del fenomen de la desafecció tenen un caràcter estructural i multi-dimensional. S'imposa, per tant, la necessitat de fer diagnòstics en profunditat d'aquest fenomen, que vagin més enllà de les conjuntures polítiques concretes.

Bona part de les causes explicatives del fenomen de la desafecció tenen un caràcter estructural: d'una banda, la globalització limita el marge de maniobra dels governs, la qual cosa agreuja la sensació que "no hi ha alternatives"; d'altra banda, està en marxa un profund procés de canvi de valors en la societat que apunta cap a la individualització, la crisi dels valors col·lectius, la passivitat social, el creixent qüestionament de les fonts tradicionals d'autoritat (entre elles les institucions polítiques representatives). Per tant, convé actuar a través d'estratègies diverses, que reconeixin i facin justícia a la multidimensionalitat de la problemàtica i que vagin a les arrels del fenomen.

Quarta conclusió: Malgrat tot, hi ha factors conjunturals i específics de la política catalana que agreugen la desafecció. Cal tenir-los en compte, també, a l'hora d'emprendre mesures.

Més enllà dels factors de caràcter estructural i global, hi ha factors conjunturals i específics de la realitat política catalana que agreugen la desafecció. Les persones entrevistades esmenten aspectes com determinats pactes post-electoralis que no acaben de ser entesos per la ciutadania; la

manca de coherència entre les forces polítiques de govern; la crisi de lideratge; la sensació que no es prioritzen en l'agenda els temes que realment preocupen a la gent i que no es donen respostes prou decidides a problemes que la gent experimenta quotidianament. S'entén que es tracta d'un problema de comportament i d'actituds i es convida els polítics a prendre consciència d'aquests problemes i se'ls convida a actuar amb més responsabilitat.

Cinquena conclusió: El problema de la desafecció té un fort component de *crisi de representativitat*. Calen mesures orientades a "democratitzar la democràcia".

Segons una opinió força generalitzada entre les persones entrevistades, bona part de la desafecció política de la ciutadania respon a una doble percepció de poca capacitat d'incidència de la ciutadania en el procés polític i d'excés d'autonomia i de funcionament autorreferencial per part de la classe política. De fet, la gran majoria de les propostes coincideixen a constatar la necessitat de millorar els marges d'incidència política de la gent, ja sigui augmentant la porositat dels partits i els polítics respecte les inquietuds, les necessitats i les demandes dels ciutadans; ja sigui ampliant els marges d'elecció dels representants polítics a través de les reformes pertinents del sistema electoral; ja sigui emprenent mesures de democràcia participativa. És a dir, davant de possibles derives tecnocràtiques del sistema polític, cal advertir que és ampliament compartida l'opinió que la desafecció exigeix ampliar els marges de participació democràtica, i no l'inrevés.

V. BIBLIOGRAFIA

CROZIER, Michel, HUNTINGTON, Samuel & WATANUKI, Joji (1975), *The Crisis of Democracy*, New York: New York University Press

DAHL, Robert A. (1989), *Democracy and its Critics*, New Haven, London : Yale University Press

DALTON, Russell J. (2004), *Democratic Challenges, Democratic Choices*, Oxford: Oxford University Press

NORRIS, Pipa (1999), *Critical Citizens*, Oxford: Oxford University Press

PHARR, Susan J. & PUTNAM, Robert D. (2000), *Disaffected Democracies*, Princeton: Princeton University Press

SARTORI, Giovanni (1988), *Teoría de la democracia*, Madrid: Alianza Editorial

VI. ANNEXES

Persones entrevistades

David Aarón (Alcalde de Callús), Jordi Alberich (Cercle d'Economia), Pere Almeda (Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya), Josep-Lluís Bonet (Freixenet), Helena Brustenga (Synergic), Eusebi Cima (FEPIME), Manel Castellet (UAB), Patrícia Comas (FMRF), David Coral (Contrapunto), Joaquim Crespo (TBWA), Carles Duarte (Fundació Carulla), Eva Fernández (FAVB), Ignasi García (Síndic de Greuges), Martí Gasull (Plataforma per la Llengua), Miquel Llugany (ex-Alcalde de Rubí), Ezequiel Martínez (Alcalde de Sant Joan de Vilatorrada), Joan Molins (Ciments Molins), Pol Morillas (Fundació CIDOB), Ramon Pascual (Laboratori del Sincrotró), Ramon Pecanins (Fundació Collserola), Ramón Plandiura (UPF), Jordi Porta (ÒMNIMUM Cultural), Mònica Sabata (UNESCOCAT), Marina Subirats (ex-regidora de l'Ajuntament de Barcelona), Marta Vall-Llosera (Salvem l'Empordà), Anna Veiga (Institut Universitari Dexeus), Eulàlia Vintró (ex-regidora de l'Ajuntament de Barcelona), Matias Vives (Síndic de Greuges).